

מדיניות הממשלה בנושא ההגירה

אלי ישי

לצערי הרב, לא כל מה שאנחנו רוצים בפוליטיקה של היום, בכנסת שלנו, עם מערכות המשפט והבג"צ, אפשר להעביר. גם לפי ההגדרה "רך בפנים קשה בחוץ", כמה שיותר רך בפנים, כך קשה לנו להתמודד עם זה בחוץ, עם הבג"צ. על כן אנו חייבים לנקוט קו ברור מאוד בעניין כדי להתמודד עם הבעיה. אין זו הפעם הראשונה שאני עוסק בנושא העובדים הזרים. עסקתי בתחום זה בכל משרד שבו כיהנתי במשרת שר. תחום זה הועבר בין המשרדים, כך שטיפלתי בסוגיה בתפקיד שר העבודה והרווחה, במשרת שר התמ"ת ובתפקיד שר הפנים בשתי תקופות כהונה. כיום יש לנו מדיניות הגירה ברורה למדי. כיום בתפקיד שר הפנים נאלצתי לבחור, האם להיראות טוב מול התקשורת או להיות טוב למדינת ישראל. בחרתי להיות טוב למדינת ישראל, אך נראיתי רע בחוץ ובתקשורת – "קשה בפנים, רע בחוץ".

מהיום הראשון שלי במשרד העבודה והרווחה בשנת 1996 הבנתי שמתהווה בעיה, "פצצה מתקתקת" של ממש, המחייבת אותי להיות ברור ונחוש. בניגוד למה שחושבים, אינני רחמן ורגיש פחות מרבים אחרים, שמוציאים הודעות לתקשורת ומגלים רחמים ואמפתיה. ההבדל העיקרי בינינו הוא, שאני אמור להחליט, ובעבורי זה קשה יותר. מי שאינו מחויב להחליט, יכתוב מאמר, יוציא כותרת, יכין הצעה לסדר, יציג שאילתה והוא מצטייר יפה וטוב. לעומת זאת, עלי להחליט האם לנקוט מדיניות חריפה, תקיפה וברורה, או לתמרן ו"ללכת בין הטיפות" כפי שעשו במשרד הפנים בשנים האחרונות. בעודי שר התמ"ת בממשלת אולמרט, התחילו לדבר על מסתננים רבים. שרים רבים אמרו, לכאורה בצדק מבחינתם, שכעם יהודי שסבל כה הרבה ומכיר היטב את תופעת הפליטים, עלינו לפתוח את השערים. ואולם אני אומר חד-משמעית, שכמעט לא היו שם פליטים. יש ועדה מיוחדת של משרד הפנים בצוותא עם משרד המשפטים, ועדה מקצועית ביחד עם אנשי האו"ם, הבודקת בקשות למעמד של פליטות, ולא היה מקרה אחד שהוועדה הזאת אישרה מעמד של פליט והוא לא קיבל ממני אישור אוטומטי. אני תמיד חותם במקרה שהוועדה מאשרת מעמד של פליט, ומיד הוא מקבל את המעמד הזה. ואולם הוועדה אינה טומנת את ראשה בחול. לא ייתכן שעובדת זרה תהיה פה

חמש שנים ותציג את עצמה כפליטה. לכן בסיכומו של עניין אין מדובר בפליטים רבים, ממש פרומיל לעומת המסתננים הנמצאים בארץ. האמרה ש"שר הפנים אינו מרחם על שום פליט" איננה נכונה עובדתית. העם היהודי עם מורשתו ומסורתו יודע לרחם באמת על פליט, אבל לא על מהגרי עבודה. במדינת ישראל קיים חוק השבות, אבל ישראל אינה מדינת הגירה. יש זכות שבות אבל לא זכות הגירה לכל מי שרוצה. באגן הנילוס יש 300 מיליון בני אדם החיים בתנאים קשים. אכן מצמרר לחשוב כיצד אפשר להקים משפחה ולגדל ילדים בתנאים כאלה. על כן לבי נקרע כאשר אני נאלץ להחזיר משפחות, אבל אני חייב לעבוד עם הכאב הזה. אני חייב לחשוב על ההשלכות הרוח הגורל אם לא אנקוט את הצעדים האלה. מספיק ששליש אחוז מאותם 300 מיליון, כלומר מיליון בני אדם, יבואו לכאן ויביאו לידי סופו של המפעל הציוני ולשברו של החלום. נוסף על הקושי שבדבר, אני צריך לעמוד מול כל אלה המצטיירים יפה באמירות שלהם. הם מתארים אותי בדמות ש"סניק חשוך, אבל למן ההתחלה לא נכנעתי ללחצים. יועצי תקשורת בכירים, למשל ניר חפץ, אמרו לי שלטובתי עדיף לי להיות גמיש יותר ולשנות כמה כללים, אך לא נכנעתי. מובן שיש השלכות רוחב לכל כלל, לכל אמת-מידה שמשנים. לא ייתכן שאחליט במקרה הומניטרי מסוים שלא יהיו לו השלכות רוחב בבג"צ הבא. הדבר מציב אותי בדילמה קשה. מאחר שכבר היו מאות מקרים הומניטריים שאישרנו אותם, אני משתדל לפעול כך שלא ייווצרו השלכות רוחב. אנחנו מנסים לגבש חוק באמצעות הוועדה שהקימה הממשלה. לא קל להעביר חוק כזה וחילוקי הדעות רבים, אבל בסופו של דבר תגובש הצעת חוק שתועלה להצבעה והחוק יחוקק. אבל עד אז אין אנו מצויים בין השמיים לארץ. יש מדיניות ברורה, ואנחנו עובדים על-פי חוקים קיימים, על-פי מדיניות ברורה, ואכן חלו שינויים משמעותיים גם בטרם יש חוק הגירה. חוק אחד שדרשתי שייחקק היה חוק המסתננים. כשהתמנית לשר הפנים הלכתי לבקר משפחות בסהרונים עם נשים הרות וילדים. שוחחתי עמם וניסיתי להבין כיצד הם הגיעו לפה ומדוע הם מסתכנים לבוא עם נשים הרות ועם ילדים. הם השיבו כי הם באים לישראל לעבוד, והבטיחו להם שאם אכן ישוהו כאן, אזי ילדיהם יקבלו אזרחות. אותו ביקור מצולם מוכיח שאין מדובר בפליטים. כשהייתי שר התמ"ת נפגשתי עם נשיא מצרים חוסני מובארכ בנוגע להסכמי סחר. ראש הממשלה דאז, אולמרט, אמר לי להזכיר לו את נושא "ההחזרה החמה" של מסתננים. מובארכ השיב לי בערבית: "אתם משוגעים". ניסיתי להבין מדוע הוא משיב לי כך, והוא הסביר, שמדינה שאינה רוצה מסתננים אינה צריכה להעסיק אותם. מדינת ישראל בעת ההיא העסיקה אותם ונתנה להם מקומות עבודה, ולכן הם באו בהמוניהם. בנושא זה נאבקתי מהיום הראשון שלי במשרד. נכון, לא קל מול משרד המשפטים ולא מול משרד החוץ. משרד המשפטים אינו מאפשר לי למנוע מהם מקומות עבודה, והוא בעצם מחייב אותי לאשר להם מקומות עבודה. הסיבות הן מגוונות

ואולי אף נכונות. כך למשל טוענים אנשי המשרד, שאי-אפשר לא לאפשר להם לעבוד ולהתפרנס משום שזה יוביל אותם לפשיעה. אבל אם הם יקבלו מקומות עבודה הם ימשיכו לבוא. לעולם לא אשכח את הדילמה הקשה שהייתה עם הגדר שעשרות מהגרי עבודה עמדו מולה – ואני מתעקש שלא יקראו להם פליטים. התמונה הזאת של נשים עם ילדים, שלא נותנים להם להיכנס, הציגה אותי ואת העם היהודי כאכזרים. הציגו את התמונות האלה והציגו אותי כמי שעומד מנגד ומתעקש שהם לא ייכנסו. לכאורה אכזריות; ברגע שהייתי מאפשר להם להיכנס, הייתי יכול לכאורה לקנות את עולמי. הייתי מביא מזון, מצייד בבגדים, מכניס אותם פנימה וכל העולם היה מצלם אותי. היו "מגלחים" את הש"סניק החשוך ומציגים אותו בדמות אנושית, הומנית. ואכן היו גם כמה יועצים שיעצו לי לנהוג כך, אבל חשבתי לעצמי על ההשלכות של פעולה כזאת. היום זה 20, מחר זה 200, 2,000, 20,000 ו-200,000, ובסופו של תהליך – אין גדר. האם בזבזנו לשווא מיליארד שקל על הגדר? אלו החלטות קשות: ראשית, קשה כלפי המסכנים האלה; שנית, כל איש פוליטי רוצה להיראות טוב. ואכן קיבלתי החלטה לא פופולרית: אני הצהרתי אמונים לממשלת ישראל, למדינת ישראל ולחוקיה, למען עם ישראל. לא הצהרתי אמונים למען יועץ התקשורת שלי ולמען הכותרת והעיתונאים. על כן החלטתי הייתה הפוכה ממה שיעצו לי.

לפיכך דבקתי באסטרטגיה ברורה, שנתקלה בהתנגדות רבה. ההתנגדות הייתה כלפי הגדר, כלפי מתקני השהייה וכלפי חוק המסתננים, שתרומתו אינה פחותה מזו של הגדר. השרה להגנת המולדת בארצות הברית, המתמודדת עם הגירה ממקסיקו, אמרה לי פעם, שלכל גדר של 12 מטר יש סולם של 13 מטר. נוסף על הסולם יש גם מנהרות. לכן רק העברת החוק, יחד עם הגדר ומתקני השהייה, מונעים את המשך תופעת ההסתננות. מי שמגיע לארץ יישלח למתקן שהייה, וכך תיווצר הרתעה – יפחת רצונם של חבריו לבוא לכאן. החקיקה חיונית, וארץ זמן עד שהעברנו אותה לאחר מאבקים רבים – כמעט שלוש שנים של ועדות והתנגדויות של "יפי נפש" למיניהם מנעו אותנו מלהעביר את החוק מיד. אני מצר על כך מכיוון שלו החוק היה עובר מהר היינו היום במצב של פחות מ-60,000 שוהים. התעקשנו על הגדר למרות מחירה הגבוה; התעקשנו על מתקני שהייה, והתעקשנו על חקיקה בנוגע למעסיקים, למרות הקושי שבדבר. נאלצנו להיאבק גם בחברות כוח אדם, והצלחנו לחולל שינוי של ממש בנוגע לחברות כוח האדם. על-פי אמנות בינלאומיות גם צמצמנו במידה ניכרת את הפגיעה בעובדים עצמם כדי שלא ייווצר "שוק עבדים".

אני עצמי מעדיף שבישראל יעבדו עובדים פלסטינים ולא עובדים זרים. אם הם יתפרנסו בכבוד יהיה פחות טרור. מאז שיצאתי נגד תופעת העובדים הזרים, גם כלפי משרדי ממשלה שהיו בעלי אינטרס, כמו משרד החקלאות, ההשפעה ניכרת. אני זוכר שבממשלתו הראשונה של שרון עמדנו איתן נגד תופעת העובדים הזרים. בכל הממשלות

נאבקו בתופעה. השפענו וצמצמנו במידה ניכרת את מספר המועסקים. אילולא עשינו זאת, היינו היום מוצפים במאות אלפי עובדים זרים. אמנם לא הצלחנו במאה אחוז אבל הצלחנו לבלום את התופעה. תמיד יצטרכו כוח עבודה זר במשק, אולי אחוז אחד, אבל אני אעדיף שהרוב יהיו פלסטינים. צריך למסד את העניין כך שמהגרי עבודה לא ישתרשו פה.

למרות הקולות הרבים נגד הגדר ונגד חוק המסתננים הצלחנו להעביר את ההחלטות החשובות הללו. כיום מתייחסים למתקני השהייה כפי שהתייחסו לגדר ולחוק המסתננים, אבל גם עניין זה לקראת סיום. עכשיו אני במאבק עם ארגוני זכויות אדם על הבג"צ. נכון להיום אין לי הגנה מהפרקליטות, כי בניגוד לדעה הרווחת אני סבור שאפשר להחזיר את העובדים לאריתריאה ולצפון סודן. אילו הייתי מקבל את הדעה שאי־אפשר להחזיר אותם, היו כאן מאות אלפי מסתננים. כזכור, החזרה של הקבוצה הראשונה בת אלפי בני אדם לדרום סודן הייתה מתוקשרת מאוד. גם במשרד החוץ תקפו אותי בתואנה שזה פסטיבל. הצעתי שינצלו את ה"פסטיבל" הזה ויראו לעולם כמה אנושיים אנחנו, שיציגו איך הם עוזבים בלחיצת יד. לזכותם יאמר, שהייתה עזיבה מרצון מכובדת מאוד. בזמנו עמדתי על כך שהם יקבלו את כל מה שמגיע להם, אם בעזרה בתכולה ואם במענקים, והם אכן קיבלו את מה שהגיע להם ועזבו. אני פתוח לסייע כמה שיותר, אבל כמו שהיה אפשר להוציא לדרום סודן, אפשר גם להוציא לצפון סודן.

מדוע אפוא אפשר להחזיר לדרום סודן ולאריתריאה לא? הרי יש להם שגריר בישראל ויש לנו יחסים דיפלומטיים עם מדינה זאת. היום התפיסה המשפטית היא של הגנה קולקטיבית, ואני נאבק בה. זה מאבק קשה ומורכב, אך אני נחוש בו אף־על־פי שהיה לי קל יותר לו הייתי משתלב בזרם ועושה מה שאפשר. אבל לנגד עיני הייתה ותהיה טובת מדינת ישראל, החשש שלי מפני מיליון מסתננים אינו מוגזם. זו הייתה התוצאה אילולא חוק המסתננים, הגדר ומתקני השהייה. המטרה בהשקעה בהקמת מתקנים אלה הייתה לשכן בהם את המסתננים כדי לספק את הביטחון הבסיסי לתושבי אילת, דרום תל־אביב, ערד, אשדוד, אשקלון וערים אחרות. למי שלא חי עם המהגרים קל מאוד לצאת נגד מתקני השהייה. מי שאינו רואה אינו מבין מה קורה באמת.

בתחילת תקופת כהונתי סיירתי בתל־אביב עם שר האוצר. נכנסנו לכמה חנויות ופשוט הוציאו אותנו משם במלוא העוצמה והתעוזה בעזרת המשטרה. מתפתחת שם מדינה בפני עצמה. אפילו הייתה פסיקה של שופט, שביקשתי מהיועץ המשפטי לממשלה לערער עליה. הפסיקה הייתה לגבי רישוי עסקים ופעולות של אכיפה. השופט פסק שהעסק הוא טריטוריה בפני עצמה ואי־אפשר לאכוף שם. עכשיו תלוי ועומד בג"צ בעניין הרשות לאכלס במתקני השהייה את הצפון סודנים שכבר נמצאים בישראל. מצד אחד כבר יש לנו גדר וחוק נגד מסתננים, אבל בסופו של דבר צריך להחזיר את

כל השוהים בניגוד לחוק חזרה לביתם, לארצם ולמולדתם או למדינה שלישית אחרת, ותהיה מדינה שלישית אחרת – אחת או שתיים. כל מה שהצעתי נתקל בהתנגדות משום שסברו שאינו בר ביצוע. כך היה עם הגדר, ולבסוף הוקמה הגדר; כך היה בהתחלה כלפי מתקני השהייה; ובסופו של תהליך גם יאשרו לי להחזיר אותם לביתם או למדינה אחרת. אני נחוש להיאבק עד שאצליח. ישכנו את המסתננים במתקני השהייה עד שיחזירו אותם למדינותיהם או למדינות אחרות. אם נהיה נחושים ונבין שמדינת היהודים בסכנת קיום בגלל התופעה הזאת, הכללים ישתנו והגישה תהיה אחרת. היום קל לי יותר מבעבר משום שבכנסת, בממשלה ובתקשורת מתחילים להבין שכנראה, צדקתי.

לסיכום, מתקני השהייה הכרחיים וחייבים להעביר אליהם את המסתננים. הם יועברו אליהם ברגע שהמתקנים יהיו מוכנים, ומשם הם יעדיפו לחזור הביתה. ברור לכול, כי משכורת חודשית בישראל היא כמו שנתיים באריתריאה, לכן אין הם רוצים לחזור לשם. אבל אם המסתנן יהיה במתקן השהייה ולא תהיה לו משכורת כל חודש, הוא ירצה לחזור. יש מאות מצפון סודן ומאריתריאה שכבר רוצים לחזור לביתם לאחר שהייה בבית המעצר שאין הם רשאים לצאת משם. את כל מטיפי המוסר אני מפנה לביקור באילת למשל, לשמוע את התושבים. יש ילדים שמפחדים להסתובב בחוץ לפנות ערב, וכך גם נשים רבות בדרום תל-אביב, והתופעה הולכת ומתפשטת ברחבי הארץ, בערים נוספות. יש לנו אחריות כלפי האזרחים האלה. אילו לא היינו בולמים היום באמצעות הגדר, מתקני השהייה והחקיקה, הייתה המדינה מוצפת במאות אלפי מסתננים. רק אז היו קמים כולם, גם התקשורת ואולי גם "יפי הנפש" ואומרים, איפה הייתם, כל שרי הפנים לדורותיהם? איפה היו ממשלות ישראל? בחרתי לפעול בכל כוחי למען מדינת ישראל למרות אובדן פופולריות, אבל ידעתי שזה אינטרס של מדינת ישראל, וזאת השליחות שלי. נראה לי שרוב אזרחי מדינת ישראל מבינים שזה היה תהליך מתבקש, הכרחי ונכון. נחלנו הצלחה רבה בשלוש-ארבע השנים האחרונות. מה שנראה חסר סיכוי נהפך למציאות. אפשר להמשיך את המשימה הלאומית הזאת ולהחזיר את כל המסתננים ומהגרי העבודה לארצם ולמולדתם.